

Jánoska Antal

Wilner József nemzeti kártyája

A XIX. században a Közép-Európa-szerte népszerű német sorozatjelű játékkártyák féltucatnyi változatát készítették a magyarországi kártyakészítők is.

A bajor-képes kártya magyar változatát, az egyalakos soproni-képet (Oedenburger-Bild) 1790 körül kezdték gyártani, és nevezték a magakorábban magyar kártyának. Közel egy évszázadon át szerepelt a vágújhelyi, győri, pest-budai, temesvári és bécsi kártyafestők kínálatában. Érdekes körülmény, hogy bár Sopronról nevezték el a típust, az ottani, tucatnyi kártyakészítő eszközeiből csak egy nyomódúc tábla maradt meg.

Az ászain évszak allegóriákat, alakos lapjain Schiller Tell Vilmos című

drámájának szereplőit ábrázoló játékok praktikus tükörképességük okán szorították ki a soproni-képet, s lettek a kávéházak, kaszárnyák, diákszállások és magánlakások kedvelt társasjátékai. A Tell-kártyát sokáig svájci eredetűnek hitték, bár Helvéciában ezt a típust soha nem gyártották, nem is ismerik. Nálunk kétféjű- vagy dupla helvét-magyar, svájci-német, Ausztriában Doppeldeutsche néven gyártották nagy számban. Így is három évtized kellett ahhoz, hogy a Tell-kártya regionális típusú váljon az Osztrák–Magyar Monarchiában. Magyar kártya néven csak Magyarországon ismerik, ezt a megkülönböztetést csak 1890 után használta a köznyelv.

A nemzeti érzelmek kifejezése a XIX. század harmincas éveiben megjelent a játékkártyákon is. Szinte minden műhely és gyár igyekezett ezt a divathullámot követni különleges játékok forgalomba hozásával. Történel-

Soproni-képes kártya, Első Magyar Kártyagyár Részvénytársulat, Budapest, 1880 körül

Schneider József „Kétféjú” (tükörképes) Toll-kártyája. Pest, 1835 körül.

mi- és zsánerképek, politikusok és költők portréja díszítette a kártyalapokat. A nyomtatási eljárások fejlődését is megfigyelhetjük a kártyagyártásban. A fa- és rézmetszeteket az „aczélmetszvények”, végül a litográfiák követték, ez utóbbiak tették lehetővé a gyári termelést minőségben és mennyiségben egyaránt. Mert kelendő portéka volt a polgárosodó Monarchiában a játékkártya. Elég a korabeli statisztikákra vetni egy pillantást: évente 700 ezer csomag játékkártyát fogyasztott el a játékos társadalom csak Magyarországon. A tömeggyártással lezárult a műves kártyaremeklések termékeny korszaka is. A XX. század első fele már a standard képesjátékokról szólt.

Wilner József 1844. április 22-én lett Pest város polgára (eskütelét levéltárban olvashatjuk). Neve címtárakban csak 1846-tól szerepel a szakmabeliek között. Kártyafestő műhelye a belvá-

rosi Uri utcában működött. 1850 után átmenetileg Mayer György kártyafestő és fényképész mesterrel társult, Mayer & Wilner jelzéssel készítették kártyáikat. 1856–1869 között ismét önállóan dolgozott a Leopoldgassén. 1859-ben szabadalmat jegyeztetett be „mindenféle játékkártyák készítésének, bizonyos tömött és apró rajzú olajnyomatú papírnak a kártyák hátára alkalmazása általi javítására”. 1869-ben Wilner József alapítója volt az Első Magyar Kártyagyár Részvénytársulatnak. Meghalt 1875. májusban Budapesten. Kártyái ritkaságok a gyűjteményekben és a régiség kereskedelemben. Apró adalék a család történetéhez, hogy Wilner lánytestvéreit kártyafestők vették nőül: egyiket Mayer György, az üzlettárs, majd fotográfus, másikat Sipos Ferenc, aki Pesten, majd Szegeden nyitott kártyakészítő műhelyt.

A közelmúltban felbukkant, hibát-

lan állapotú műtárgy különlegességet tudunk most bemutatni. Értékét növeli, hogy egyetlen ismert példánya e kiadványnak és reprezentálja a fentebb leírt nemzeti érzelmek „kártyás” megnyilvánulását. Szépsége ellenére se gondoljuk, hogy a nemzeti kártya elnyerte volna a játékosok tetszését. A kártyaasztalnál nem használnak ilyen különlegességeket, ragaszkodnak az úgynevezett standard kártyaképekhez, melyek rajzait megszokták, kézbe

véve azonnal felismerik. Az érdeklenség oka volt az ilyen „luxus” kártyák magas ára is.

Wilner József nemzeti kártyájának metszeteit az 1860-as évek közepén

készítette vélhetően az a Krehn József, aki 1866-ban Tormásira változtatta nevét és később az Első Magyar Kártyagyárban dolgozott „kezelőként”. A nemzeti kártya adatai: Készítette Wilner József. A kártyabélyegzés hiányzik. A lapok mérete: 55×92 mm; acélmetszet sablonszínezéssel.

Jelzések a kártyán:

Makk VII: „RENDKIVÜL FINOM NEMZETI dupla KÁRTYA”

Piros VII: „WILNER-JÓSEF-PESTEN – LEGUJDONAB KIADÁSA”

Az alsókon és felsőkön névtelen magyar vitézek és nemes emberek, az ász lapokon magyar politikusok és költők portréi:

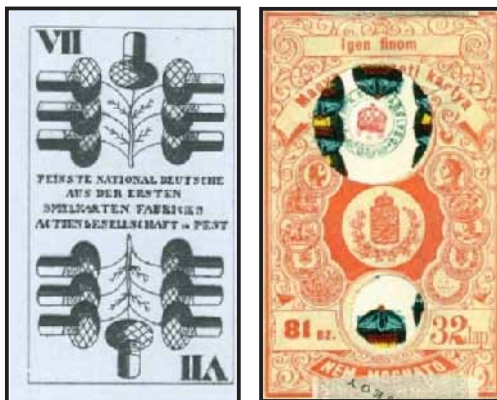
Makk ász: „BERZSENYI D.” és „KÖLCSEY FER.”

Zöld ász: „G. SZÉCHÉNY IST.” és „B. WESSELÉNYI M.”

Piros ász: „PETŐFISAN.” és „VÖRÖSMARTY”

Tök ász: „KISFALUDY KAR.” és „KAZINZY FER.”

A nemzeti kártyát 1875 körül változatlan képekkel kiadta az Első Magyar Kártyagyár Részvénytársulat (Piatnikgyűjtemény, Bécs; a makk VII-en német nyelvű cégjelzés), majd 1896-ban átrajzolva a bécsi Piatnik Kártyagyár (Temperley-gyűjtemény, Birmingham; jobbra a „Magyar nemzeti kártya csomagolása).

Irodalom

Reisinger, Klaus: Herz, Schelle, Laub, Eichel, 2003. 4/92–95. (Itt az Első Magyar Kártyagyár és a Piatnik kiadás leírása szerepel.)

papírméítéshez klasszikus technikával készített (A/5–A3) bordázott és velin méítőszták, vízjeles méítőszták, vízjeles papírok
papirmuzem@gmail.com